

Avisen Social-Demokratens beskrivelser af forholdene i tændstikindustrien i juli 1907 i forbindelse med nogle af mange lønkonflikter.

9. juli 1907:

Kun faa Mennesker har Anelse om den Proces, Tændstikken gennemgaar forinden den kommer i Handelen. Vi skal derfor i de efterfølgende give en Fremstilling af Fabrikationsmaaden, saaledes at "Social-Demokratation"s Læsere kan faa et Indblik i det i høj Grad sundhedsnedbrydende, ja endogsaa livsfarlige Arbejde, som Tændstikarbejderskerne maa udføre.

Det Træ, som Tændstikkerne forarbejdes af, indføres fra Ruslands mægtige Aspetræsskove. Naar Træet skal bruges, bliver det ved hjælp af Rundsave skaaret ud i Blokke; disse Blokke føres hen til en anden Maskine, hvor de skæres ud i tykke og tynde Spaaner, enten til Tændstikker eller til Æsker.

Naar Stikkerne er skaaret ud, bliver de svedet over varme Jærnplader for at Træets Porer kan udvides og Luften og Fugtigheden kan fjærnes, forinden de dyppes i Parafinen. Parafinen er en Væske, der erstatter Svovlet i de gamle Svovlstikker, idet det tjener til at overføre Ilden fra Satsen til Træet.

Saalænge man i Tændstikfabrikerne benyttede Svovl og Fosfor, udstod Arbejderne de frygteligste Lidelser ved Indaanding af Fosfordampene. Der opstod Betændelse i Kæbebenene, som efterhaanden smuldrede hen, Tænderne faldt ud, alle Muskler og Benbygningen angreves, tilsidst faldt Arbejderne fuldstændig sammen og døde under grufulde Lidelser. Tusindvis af Arbejderne trællede i Tændstikfabrikerne med et Udseende, som var de angrebet af Spedalskhed.

I Schweiz og Frankrig rejste der sig en saadan Folkestemning imod Tændstikfabrikanterne, at Lovgningerne tilsidst saa sig nødsagede til at vedtage Love, der forbød at anvende Fosfor.

I Danmark blev en saadan Lov vedtaget i 1874.

Men hvis man af den Grund tror, at det blev en sund Beskæftigelse at være Tændstikarbejderske, saa tager man helt fejl. De kemiske Stoffer, der nu om Dage anvendes, er maaske ikke slet saa sundhedsnedbrydende; men endnu er Tændstikarbejdet af den Beskaffenhed, at en stor Del af Arbejderne ødelægges.

Sunde og friske kommer de unge Piger i 14 Aars Alderen ind paa Fabrikerne, men efter kortere eller længere Tids Forløb vandrer de ud med Sygdomsspiren i Kroppen, forbrændte og vansirede og med et Udseende, der mere end noget andet taler højt om den Livsfare, disse Kvinder er udsatte for i Tændstikfabrikerne.

Vor Tegner har i ovenstaaende Billede forevigtet det Øjeblik, hvor en Kvinde bliver forbrændt.

Hun er beskæftiget ved "Fyldemaskinen". Tændstikkerne er nu færdige og skal i en Ramme føres ind i den Maskine, der paa avtomatisk Vis fylder Æskerne.

Da sker der pludselig en Eksplosion. Flammerne staar ud over hende, og i et Øjeblik er hun skjult af Ild og Røg. Kammeraterne styrter til; thi tusindvis af brændende Tændstikker er ved Eksplosionen slynget ud og har antændt hendes Klæder og Haar. Kammeraterne ved, at det gælder om at være hurtig, om den Ulykkelige skal frelses fra at bliver fuldstændig forbrændt. Saasart de brændende Tændstikker er fjærnet og Ilden nogenlunde slukket, bliver den Maske, kun har haft for Ansigtet for at beskytte sig, med Forsigtighed fjærnet, og det Syn, der da viser sig, er ofte mere end grufuldt. Ansigtet er bleven sort af Røgen, men under det sorte Lag er Huden svulmet op i store forbrændte Blaser.

Der lyder ingen høje Skrig eller Klageraab, stille og alvorsfulde betragter Arbejderne deres forbrændte Kammerat. I næste Øjeblik kan maaske Ulykken ramme dem. Forsigtigt hjælper de hende Beskyttelseshandskerne af Hænderne. Men hvad hjælper Masken og Handskerne hende - ogsaa Hænderne har faaet store Brandsaar.

Saa gaar der Bud til Fabrikens Kontor, at en Arbejderske er bleven forbrændt. En Seddel bliver udfyldt og sendt op til den forbrændte Kvinde. Saa kan hun selv gaa til Fabrikens Læge. Er han ikke hjemme, ja da kan hun gaa paa Hospitalet!

Vi henvendte os i Gaar til et Par af Tændstikarbejderne, der bor i et lille Hjem i en af Nørrebros Sidegader. Begge to er de bleven forbrændte.

"Ja, her kan De se," udbrød de begge, "saaledes ser vi ud." Og store Ar paa Hænder og Arme viste tilstrækkeligt den Fare, som de unge Piger havde været udsat for.

En gammel Moder, som kom til, forsikrede os, at i Førstningen hendes Børn kom hjem og var forbrændte, da græd hun og var bedrøvet over deres Udseende, og de frygtelige Lidelser de maatte udstaa - "men det skete saa tidt, saa nu havde hun vænnet sig til det!"

Da vi spurgte, om Fabriken aldrig lod dem køre til Lægen, svarede de, at saa skulde det være meget farligt, og det skete kun efter meget Vrøvl.

Heller ikke det brændte Tøj kunde Arbejderne faa erstattet uden efter mange Indvendinger, og da fik de kun en ringe Del af Værdien; men i Reglen fik de det Svar: "Om de troede at Fabrikken havde assureret Tøjet for dem!"

Er Brandsaarene saa farlige, at Kvinderne er nødsagede til at blive borte fra Arbejdet, bliver der af Tændstikfabrikerne udbetalt en Understøttelse af 1 Kr. daglig, det vil sige, saafremt der indtræffer Helligdage, bliver Kronen uden videre trukket fra for disse Dage.

Saaledes er Arbejdet paa Tændstikfabrikerne, og saaledes behandles de Kvinder, der daglig udsætter deres Liv for Fare.

Denne Strejke opruller et Samfundsbillede, saa himmelraabende i al sin Uretfærdighed, at man næppe skulde tro det muligt, at nogen Direktør eller Arbejdsgiver vilde kunne forsvare at byde sine Arbejdere saa usle Levevilkaar, som Tilfældet er med Tændstikarbejderskerne.

Ved festlige Lejligheder, hvor disse Herrer er sammen med deres egne silkeraslende Damer, da lyder den svulstige Tale om "Blomsten hos os er den nordiske Kvinde"! Selv om de samme Damer aldrig her ydet Samfundet for en Øre Gavn.

Men naar de Kvinder, som arbejder i Fabrikerne, kræver en lille Lønforhøjelse, saa tales der ikke om, at "Blomsten hos os er den nordiske Kvinde", nej, saa er de kun Brændselet under Kedelen, og vil hun ikke arbejde for den Løn, Direktøren vil give, saa kan hun gaa.

Det er Kapitalismen i sin fuldeste Blomst.

Men Kvinderne paa Tændstikfabrikerne vil holde ud i Kampen, thi den Løn de kræver, 14 og 15 Kr., er saa lille, at den ikke kan være mindre - naar de overhovedet skal eksistere.

10. juli 1907:

Madsen.

Direktør-Udsmideren

Billeder fra Tændstik-Lockouten

Paa Brigadevej paa Amager ligger en af Aktieselskabet Gosch & Co.s Tændstikfabriker. Ved Siden af Fabriken ligger en Villa omgivet af en dejlig Have. Her bor **den Mand, Hjalmar Madsen, der bærer Ansvaret for, at der ikke opnaaedes Overenskomst mellem "Glødefri", Hellerup Tændstikfabrik" og Organisationen.**

I Modsætning til Arbejderskerne paa Fabriken har han det ganske hyggeligt.

Naar han er ked af Fabriken, spadserer han ud i den med megen Elegance udstyrede Villa, hvor en 7 - 8 hyggelige Værelser indbyder ham til hvile. Hans smukke Hustru, der aldrig, som hendes Medsøstre, er bleven udsat for Fare, ved et Vink eller en Haandbevægelse lader en 3 - 4 Piger gøre alt saa behageligt som muligt for Direktøren. Her samles han med sine smaa Børn og glæder sig over, hvor sunde og trivelige de er. Og sunde og friske ser de ud, thi intet er for godt, naar det gælder hans Børn, og hvorfor skulde der saa spares? Direktør-Gagen er stor, og hans Kone og Børn skal ikke lve af 12 - 13 Kr. om Ugen.

I disse Dage er Direktøren flyttet ud paa Landstedet ved Skov og Sø, og paa Lørdag kaster han sine Arbejdersker paa Gaden. Han en godgørende Mand. Ved Fabriken paa Brigadevej har han nemlig ladet oprette en Vuggestue, hvor Mødrene kan anbringe deres Børn, medens de selv er paa Arbejde. Men Godgørenheden strækker sig ikke længere end til , at der for hvert Barn maa betales 25 Øre om Dagen, og disse Penge trækker Direktøren fra, forinden han udbetaler Lønnen. En Kone havde 3 Børn paa Vuggestuen, og naar Lønningsdagen indtraf, blev der trukket 4½ Kr. af hendes 13 Kroners Ugeløn, og hun kunde vandre hjem med 8½ Krone for 6 Dages farefuldt Arbejde.

Den samme Direktør Madsen er naturligvis Kirkeværge; thi det er jo fint og vel set ved Hoffet at være hellig; men desuagtet bander og tordner han overfor de Arbejdere, han kommer i Berøring med.

At han skulde hilse paa sine Arbejdere, naar han Møder dem indenfor Fabriken Enemærker, falder ham aldrig ind. For ham er de kun Luft, og han betragter dem som underordnede Skabninger.

Betegnende er det, at paa de Gosch'ske Fabriker, hvor denne Hjalmar Madsen er Direktør, har der al Tid været Vrøvl. Og ved de sidste Forhandlinger trumfede han som sagt igennem, at Overenskomsterne med "Glødefri" og Hellerup Tændstikfabriker" strandede, og at der fra paa Lørdag erklæres Lock-out i de Fabriker, hvor han staar som Direktør.

Denne inkarnerede Arbejderfjende, der aldrig vilde finde paa at byde sin Hustru og sine Børn, de usle og elendige Forhold, som en Tændstikarbejderske maa leve under, mener, at 12, 13 og 14 Kr. er nok til en Arbejderske i hans Tændstikfabrik.

Skraas overfor hans Fabriker ligger den nye Ladegaard, hvor forhutlede Mennesker skal tilbringe Resten af Livet, og indenfor hans Fabriker kæmper fattige Kvinder for at faa saa meget i Løn, at de kan leve uden at falde det Offentlige til Byrde. Men midt imellem disse 2 Anstalter kører den hellige Direktør pr. Avtomobil ud til sit Landsted.

Paa Forhaand vil de Kvinder, som han gør brødløse paa Lørdag, have alle rettænkende Menneskers Sympati, og de vil staa fast og enige om deres beskredne Krav. Det kan Direktør Madsen være forvissat om.

Den 12. juli 1907:

Tændstikfabrikerne afsløres!

I Aften kastes 240 Kvinder paa Gaden.

Tændstikfabrikerne vil altsaa Krig med deres Arbejdere, og indenfor Tændstikfabrikerne er det naturligvis "Gosch", der fører an.

Der er ingen Krig i Arbejderverdenen, der burde bringe den offentlige Mening til en saa énstemmig og afgørende Domfældelse af Kapitalisternes Optræden som en Krig i Tændstikfabrikationen. Faa Produktionsgrene har overfor Arbejderne en mere udbytterisk Karakter end netop Tændstikproduktionen, ingen er optraadt saa kynisk overfor Publikum som netop Tændstikfabrikerne.

Overfor Arbejderskerne er Produktionen indrettet rentud djævels snildt. Materialet skydes sig nemlig af sig selv hen foran Arbejdersken og forlader hende atter et Øjeblik efter af sig selv - hun maa i dette Øjeblik have udført de Greb, hun skal gøre, ellers standser Maskinen, hendes Forsømmelse gaar som et Stød igennem hele Fabriken, og den Skyldige kan øjeblikkelig udpeges. Derfor er Arbejdet én nerveidirrende Paapasselighed, Hænderne skal staa parate til at gribe til, være ligesaa parate til at slippe - for atter at gribe - slippe - gribe - slippe hele den lange Arbejdsdag igennem. Der er ingen Tid til at se op, ingen Tid til at pudse sin Næse, ingen Tid til at skifte Stilling, der er kun at passe paa - at gribe og at slippe. Det er et Arbejde, der paa én gang er nerveopslidende og dræbende kedsommeligt. Intet Under, at det mærker Arbejderskerne, ælder dem før Tiden og gør dem nervøse. Og hertil kommer saa den aabenbare Ødelæggelse, de er udsatte for, ved de hyppige Eksplosioner og Forbrændinger, dem vi har fremstillet for vore Læsere.

Saaledes ser Tændstikfabrikationen ud, vendt mod Arbejderne.

Hvorledes tager den sig da ud, vendt mod Publikum?

Tændstikkerne nyder en enorm Toldbeskyttelse, Fjorten Øre pr. Pd. er de beskyttede med, d.v.s 4 **Ø. paa hver Pakke med 10 Æsker.** At tænke sig, at denne Allemands-Vare, som absolut ingen kan undvære, er fordyret med 4 Øre pr. Pakke til Fordel for nogle saa hovedrige Familier! Saaledes bestemmer Loven, men ellers blander den sig ikke i Tændstikfabrikationen. Den byder os at give en Overpris af 4 Øre pr. 10 Æsker, men hvad der er i disse Æsker bekymrer den sig ikke. Og Fabrikerne benytter sig rentud kynisk af deres Frihed, de fylder Æskerne med faa og daarlige Tændstikker; vi har tidligere her i Bladet undersøgt, hvorledes de danske Æsker indeholder ca. 53 Tændstikker, hvoraf altid adskillige viser sig ubrugelige, medens de svenske Æsker indeholder ca. 70 Tændstikker, bedre end de danske og endda langt billigere. De Tændstikker, Fabrikerne udfører, er ogsaa af langt bedre Beskaffenhed og Æskerne langt bedre fyldte, end det er Tilfældet med dem, vi skal bruge herhjemme, thi ude paa Verdensmarkedet er der ingen, der tager disse Fabrikejere under Armene og tvinger Folk til at købe deres dyre og daarlige Varer.

Alt er da lagt til Rette, saa at denne Industri, der hører til vore mest beskyttede, der fabrikere et Produkt, som Hvermand bruger, der har et forholdsvis kostbart Materiel, at denne Industri, væsentlig baseret paa Udbygningen af sletlønnede Kvinder som den er, kan give sine Ihændehavere et glimrende Udbytte.

Om Kapitalisternes Udbytte af Tændstikproduktionen skal vi berette i en følgende Artikel.

Den 13. juli 1907:

Tændstik-Helvedet

Befrielsens Lock-out

Grufulde Scener.

I aften Kl. 6 bliver Arbejderne paa Gosch & Kos Tændstikfabriker i København og Randers kastet paa Porten, som derefter stænges paa ubestemt Tid.

Det er Arbejdsgivernes højeste Straf men hvilken blodig Ironi er det ikke i dette Tilfælde? Tænk, man driver Arbejderne ud af Tidens væste Helveder og erklærer, at foreløbig faar de ikke Lov at slippe ind igen. Og denne Befrielse fra et forfærdeligt Arbejde skal være en Straf.

Man fristes i første Øjeblik til at le og spørge disse Arbejdsgivere, om de henter deres Ide fra en eller anden berømt Daareksite, siden de handler saa stridende mod den sunde Fornuft, at de slipper deres Arbejdere ud i den fri Natur, just som Solen staar højest paa Himlen og Landet ligger som en dejlig Have. Men det er kun tilsyneladende, at dette er Vanvid og Daarskab. Vi kender Hensigten med denne Lock-out som med alle de andre. D'Hrr. Arbejdsgivere vil igen prøve, om deres gamle allierede - Sult og Arbejdsløshed - ikke kan bøje Arbejderne, saa de vender nedbøjede og angerfulde tilbage til Tændstikfabrikerens Svovlgryder og grufulde Perafinkamre.

Direktør Madsen haaber det, men vi er bange for, at han bliver skuffet. De Dage er forbi, da Lock-out betød øjeblikkelig Savn og Sult for Arbejderne, og de Mænd og Kvinder, der i Aften gaar ud af Direktør Madsens Porte, kommer foreløbig ikke til at savne Støtte.

Tværtimod føler vi os overbevist om, at hele den danske Arbejderstand vil staa solidariske med disse lock-outede Kammerater, der til daglig fører en saa forbandet Tilværelse.

Vi har i Dag staaet Ansigt til Ansigt med en ældre Mand, der fra sin Barndom har arbejdet paa Tændstikfabrikerne, og hvilken rystende Skildring gav han ikke af Livet i disse Helveder. Allerede som Barn blev han brændt i Ansigtet og paa Hænderne, der nu vansires af Ar, og for mange Aar siden blev hans Lugtesans ganske ødelagt af de giftige Luftarter.

Altid har han **Betændelse i Næsesevælget** og Lægerne erklærer ganske aabent, at dette alen skyldes de giftige Luftarter, der altid findes i Fabriken.

Den samme Mand har set sin egen Broder som en brændende Støtte, Hans Klæder, hans Haar og Skæg stod i Luer, og da man fik disse slukket, laa der en ung Mand i frygtelige Smærter. Hans Ansigt var en uhyggelig Masse af Vabler og brændt Kød, hans ene Arm var fortæret af Ilden, saa at Senerne endogsaa var brændt over, og den ene Side af Kroppen var et eneste stort Saar.

Efter lange Lidelser blev denne unge Mand udskrevet fra Hospitalet som delvis Invalid. Hans Arm var omtrent bleven stiv som Følge af, at Senerne var brændt over, og han har aldrig genvundet sin fulde Arbejdskraft. Hans ene Finger maatte sættes helt af, og af de andre har Ilden ædt større eller mindre Stumper, men dog saa meget, at alle Neglene er borte.

Saaledes var disse Arbejders Skæbne og saaledes gik det mange andre. Den nævnte Arbejder fortæller om mange andre Ulykker, hvor der opstod **Ild i Arbejdernes Klæder** og Kammeraterne maatte kaste sig over de ulykkelige med Sække og Tøjstykker for at kvæle Ilden. Og naar dette var gjort, udspilledes den samme tilbagevendende Scene. Paa det skidne Fabriksgulv mellem de larmende Maskiner laa et Menneske, der jamrede sig i Smerte og skreg om den Hjælp som ingen, heller ikke Lægerne, kunde yde ham, thi intet mildner Pinslerne fra brændte Saar. Vor Mand fortalte om unge Piger og gifte Koner, der pludselig fik en Ildflamme i Ansigtet, naar Tændstikkerne exploderede i Rystemaskinerne. Saa hørte man et hjerteskræende Skrig gennem Fabriken og man maatte bære de tilskadekomne ud, medens man løgnagtigt trøstede hende med, at det ikke var saa slemt, selv om Sandheden var den, at Haaret var næsten helt brændt bort eller Ansigtet var vansiret for bestandig.

Slige rystende Optrin hører næsten til Dagens Orden paa Tændstikfabrikerne, thi det hænder ofte, at der indtræffer en halv Snes Explosioner i Rystemaskinerne i Løbet af en Dag. Og naar en halv Snes Tusinde Tændstikker saaledes futter af i en aaben Maskine, saa sker det saa hurtigt og voldsomt, at Arbejderne, der staar ved Maskinen, ikke kan vare sig.

Men det er ikke alene dette Arbejde ved Rystemaskinerne, der er farligt. Faren begynder allerede, naar man skærer Træstammerne i Stykker og forvandler dem til Pinde. De Arbejdere, der passer disse Maskiner, mister jævnlig en Stump Finger eller hele Fingre. Men Faren begynder dog

først rigtig, naar Pindene skal imprægneres med Parafin. Under denne Proces anbringes Pindene i Rammer og opvarmes nu saa stærkt, at Tændstikkerne udvider sig og kan opsuge Parafinen.

Temperaturen stiger ofte til 50 Gr. Celsius i Lokalet. Røgen fra det svedne Træ, som, i Forbindelse med de tunge kvælende Parafindampe æder frygtelig i Øjnene, Næsen og Halsen. Selve Dypningen i den sorte Masse er ikke farlig, men naar Tændstikkerne saa kommer i Rystemaskinerne og derfra vandrer til Fyldemaskinerne er de hele Tiden meget farlige. Er den sorte Masse, der bestaar af en halv Snes forskellige Kemikalier, daarlig og billig, da indtræffer der uafbrudt Explosioner, idet Tændstikkerne antændes ved den mindste Gnidning. Det samme er Tilfældet selv om Massen er god, men Tørringen er foregaaet for hurtig. De Kvinder, der arbejder ved disse Maskiner, har derfor **Masker at tage paa Ansigtet**, men de er saa tunge at ingen kan udholde at bære dem ret længe i de ophedede og usunde Lokaler, hvor Aandedrættet er meget besværligt.

Men Arbejderne er ogsaa paa anden Maade udsat for at blive brændt. Det hænder, at de har faaet lidt af den sorte Masse fra Tændstikkerne paa deres Tøj og saa kommer de i Berøring med en anden Arbejder, der paa sit Tøj har faaet lidt af den Masse, der smøres paa Æskernes Strygeflade. Øjeblikkelig knitrer det og **Tøjet staar i Flamme**, mættet som det er af Parafindampe og andre stærkt brændbare Stoffer.

Saaledes er Tændstikarbejdernes Virksomhed farefuld og paa samme Tid anstrængende, thi Maskinerne gaar uafbrudt og om en eneste Arbejder blot et Øjeblik retter Ryggen for at puste, da standser det over hele Linjen bag ved ham, medens Arbejdet hobes op foran ham. Arbejderne er her indgaaet som et fuldstændigt Led i Maskineriet og saa længe Dampmaskinen stønner, maa Hjulene snurre rundt og Fingrene uafbrudt gaa.

Og for **dette djævelske, vanvittige Arbejde** forlangte Arbejderne garanteret en Ugeløn af 14 Kr. Tænk fjorten Kroner for 60 lange Timer i fortærende Slid og uhyggelig Fare! Det vilde Fabrikanterne ikke gaa ind paa. De ædle Sjæle med Direktør Madsen i Spidsen tilbød at lægge 40 Øre til de egentlige Lønninger, hvoraf en Del er paa 12 og 13 Kr.

Er dette ikke en blodig Haan mod de Mennesker, hvem Skæbnen tvinger til et saa forbandet Arbejde for at faa Føden? Her ofrer Hundreder af Mænd og Kvinder deres sidste Kraft, deres Liv og Helbred i denne toldbegyndte Industris Tjeneste og saa byder man dem de usleste Arbejdskaar, der findes her i Lander, medens Fabrikanterne tjener store Formuer. Der var Tider, da Gosch & Comp.s Fabriker gav henimod **20 pCt. Udbytte**, men saa fordoblede man Aktierne og overkapitaliserede paa anden Maade Selskabet, saa der tjenes svimlende Beløb derved. Nu slæber Selskabet paa denne frygtelige Kapital og alligevel bliver der 6 pCt. til Aktionærerne.

Men de samme Aktionærer, blandt hvilke findes Mænd som Etatsraad Davidsen og Gosch's Svigersøn Hr. Preisler, der har faaet en Formue i Medgift, de burde midt i al deres Rigdom og Herlighed betænke, at de Mænd og Kvinder, som træller i Fabrikernes Helvede, ogsaa er Mennesker der hverken kan faa ordentlige Boliger eller spise sig mæt for en Ugeløn af 12 Kr.

Og disse Herrer kan ikke, som adskillige Textilfabrikanter og Konfektionsfabrikanter slaa sig til Ro med at deres **kvindelige Arbejdere kan tjene lidt "extra"** paa Gaden om Natten. Thi de allerfleste af Kvinderne paa Tændstikfabrikerne faar jo deses Ansigter ødelagte af Ild og kan derfor ikke tilfredsstille de Krav i Retning af friske uberørte Ansigter, som Nattens Rigmænd kræver.

Men nok derom, Fabrikanterne har ikke villet give deres kvindelige Arbejdere den ringe Lønforhøjelse, de krævede, og da Kvinderne ikke vilde modtage de usle 40 Øre, kastes alle Arbejderne paa Gaden i Aften og Fabrikernes Porte lukkes.

Nogen større Grund til at sørge, er der ikke i denne Anledning. Det er en Befrielsens Lock-out og Arbejdernes Solidaritet vil nok bevirke, at d'Hrr. Fabrikanter længselsfuld kommer til at vente den Dag, da Portene aabnes igen.

Den 13. juli 1907:

Lock-out'en i Tændstikindustrien

I Gaar Eftermiddags traadte Lock-out'en paa Tændstikfabrikerne i Virksomhed. Den omfatter Gosch's Fabriker paa Brigadevej og paa Nikolajvej samt Randers Tændstikfabrik. Med de Arbejdere, som i Lørdags forlod "Glødefri" og "Hellerup Tændstikfabrik", omfatter Lock-out'en 240 kvindelige Arbejdere.

Ved 6-Tiden samledes en Masse Mennesker i Falkoneralleen, hvor de afventede Kvindernes Ankomst fra Fabriken. Saasnart Fabriksfløjten havde lydt, strømmede Kvinderne ud af Porten. Udenfor Fabriken blev de modtaget af Formandinden for Det kvindelige Arbejderforbund, Fru Olivia Nielsen. Tændstikarbejderskerne overrakte deres Formandinde en Buket røde Roser.

Saasnart alle Kvinderne var blevne samlede, marscherede de i Procession og under Hurraraab bort fra Fabriken og til Forsamlingsbygningen paa Jagtvejen. En Masse Mennesker fulgte Processionen og paa Jagtvejen vakte det store Optog megen Opmærksomhed. Publikum var straks paa det rene med, hvad Processionen betød, thi overalt hilstes Kvinderne med Velvilje og med Udbrud: "Det er Lock-out-Herrerne, der ahr smidt Tændstikarbejderskerne paa Gaden!"

I Forsamlingsbygningen samledes Kvinderne i Stue-Etagen, og Fru Nielsen holdt her en begejstret Tale for Tændstikarbejderne, hvori hun mindede om det gode Sammenhold, der altid havde været til Stede blandt disse Kvinder. Det er nemlig ikke første Gang, Arbejderne har maattet forlade de Gosch'ske Fabriker - 3 a 4 Gange er dette sket tidligere, og hver Gang, fordi Direktør Madsen ikke har villet betale sine Arbejdere den Løn, der betaltes paa andre Fabriker.

Den Alvor og den Tilslutning, hvormed Kvinderne modtog Fru Nielsens Udtalelser, bar Vidnesbyrd om, at de var fast besluttet paa at kæmpe den Kamp til Ende, som en hensynsløs Direktør sammen med Arbejdsgiverforeningen havde paatvunget dem.

Paa samme Maade, som Kvinderne forlod Fabriken på Nikolajvej, skete det ogsaa paa Amager, hvor de i Procession marscherede fra Brigadevej, Amagerbro til Forsamlingsbygningen paa Kløvermarksvej. Overalt hilstes Tændstikarbejderskerne med den livligste Tilslutning; dette var navnlig Tilfældet paa Hjørnet af Amagerbrogade og Kløvermarksvej, hvor der havde samlet sig en Mængde Mennesker for at hilse paa de Udelukkede.

I Forsamlingsbygningen talte Forbundets Sekretær, Hr. G. Olsen, for Tændstikarbejderskerne, og manede til at holde sammen i den Kamp, Tændstikdirektørerne havde paaført dem. Og ligesom paa Jagtvejen var man fast besluttet paa at holde ud.

Fra Randers indløb der i Aftes Meddelelse om, at Kvinderne, ligesom deres Fagfæller i København, havde forladt Fabriken og i Procession marscheret til Forsamlingsbygningen.

Ogsaa de mandlige Arbejdere paa Tændstikfabrikerne har i Aftes maatte forlade Arbejdet, idet al Virksomhed i Tændstikfabrikationen standsede, saa snart Kvinderne blev kastet paa Gaden.

Nu har endelig Direktør Hjalmar Madsen paa de Gosch'ske Fabriker naaet det Maal, han saa længe har tragtet efter, ved Lock-out at faa smidt de Kvinder ud, der trofst - skønt for en ussel Betaling - Dag ud og Dag ind har passet hans farlige Maskiner. Han lever aabenbart i den salige Tro, at det ved Lock-out'en skal lykkes ham at gøre Kvinderne saa møre, at han alene kan

bestemme, hvilken Løn de skal arbejde for. Det forekommer os, at med tidligere Erfaringer for Øje maa han vide, at i den Krig, som han i sin Herskesyge her har paaført Kvinderne, vil han møde en Modstand, som han ikke magter at bøje.

Da Tændstikarbejderne i Gaar forlod Fabriken, vovede Direktør Hjalmar Madsen ikke at lade sig se. Hans Forvalter og tro haandgangne Mand af samme Navn havde derimod anbragt sig selv i et Gavlvindue, hvor han med sure Miner nød Synet af de bortdragne Kvinder.

Hele Dagen havde Direktøren og Forvalteren fartet rundt i Fabriken; men da Arbejderne skulde have deres tilgodehavende Løn udbetalt, nægtede han at udbetale dem Lønnen for Fredag med den Motivering, at han havde ikke haft Tid til at gøre Regnskab: men de kunde hente Pengene næste Dag.

Det forekommer os, at den gode Direktør ingen som helst Ret har til at tilbageholde det allerringeste af den Løn, Arbejderne har tilgode. Adskillige Arbejdere protesterede mod Direktør Madsens egenmægtige Optræden og krævede deres Ret.

Hvor det dog ligner denne hellige Direktør, der i Publikums Øjne vil gaa for at være en human og godgørende Mand.

Hans Godgørenhed strækker sig imidlertid ikke længere, end at han kaster de kvindelige Tændstikarbejdere paa Gaden, fordi han ikke vil betale en Løn af 14 og 15 Kr. om Ugen for et farefuldt Arbejde.

Havde den selv gode Direktør været til Stede i Aftes og set det Haandtryk, Kvinderne gav hinanden paa at holde ud i Kampen, vilde han sikkert have faaet Følelsen af, at han vilde løbe Panden imod en Solidaritetens Mur, som ikke lader sig bryde.

Andet steds i Social-Demokraten kunne man denne dag læse følgende fortsættelse af artiklen fra dagen før:

Tændstikfabrikerne afsløres! II

Som andet Steds meddelt kastede Tændstikfabrikanterne virkelig i Aftes deres kvindelige Arbejdere paa Porten.

Vi skal derfor i Dag undersøge, hvilket Udbytte Tændstikfabrikerne giver Kapitalisterne.

Ingen af Tændstikfabrikerne er i private Forretningsmænds Hænder, hvor Udbyttet tilhører den dækkende "Privatlivets Fred". De er alle Aktieselskaber, og Publikum kan - omend kun i ringe Grad - gennem Aarsregnskaberne faa et Indblik i, hvad der tjenes. Vi beskæftiger os her kun emd "Gosch" eller "de forenede Tændstikfabriker" - det er "Gosch", der har villet denne Arbejder-Krig, det er "Gosch", der betaler den mindste LØn, og der er i det hele fra "Gosch", at al Uro i denne Industri udgaar. - Læserne vil snart faa et vide hvorfor.

For nu at gøre os bekendt med Tændstikfabrikernes Udbytte, slaar vi først efter i Børsens Kurslister, og vi læser ud af dem, at Tændstikfabrikationen synes at være en meget maadelig Forretning, thi "Gosch"-Aktier staar i en Kurs af omkring 75 d.v.s. kan kun sælges for 75 Kr. for hver paalydende 100 Kr., og Dividenden er kun lav, sidste Aar var den 4, næstsidste 5, men der har ogsaa været en hel Række Aar med 0.

Skulde det virkelig være muligt, at vi her staar overfor en stærkt toldbeskyttet Industri med et stort og sikkert Hjemmemarked, og som dog ikke kan betale sig? Skulde det virkelig være sandt, at her er en toldbeskyttet Industri, hvis Ihændehavere selv sulter, medens Toldbeskyttelsen gaar i Arbejdernes Lomme?

Tror nogen det?

Han bør i saa Fald tro om igen, thi selvfølgelig lyver og bedrager disse Tal Befolkningen op i dens aabne Øjne.

Der er i Tændstikfabrikationen foretaget finansielle Transaktioner, som ingen anden Industri herhjemme kan opvise Magen til - og dog følger de alle godt med i den moderne Udvikling.

Vi maa for at følge "Gosch's Udvikling gaa tilbage til før Aaret 1895.

Vi havde dengang - forøvrigt ligesom nu - to Tændstikfabriker her i København - "Gosch" paa Nikolajvej paa Frederiksberg, "Godthaab" ude paa Amager. De var begge Aktieselskaber - "Gosch" med en Aktiekapital paa 350.000 Kr., "Godthaab" med en Aktiekapital paa 200.000 Kr., men Aktierne var i ganske enkelte Familiers Hænder, Regnskaberne og Aarsudbyttet hemmeligholdtes, og Aktierne maatte ikke sælges til Udenforstaaende.

I de Aar var der paa Frederiksberg Birkekontor en ret ukendt Fuldmægtig **Hr. Heide**. Hr. Heide fik fra Kontoret Øje paa mange frederiksbergske Herligheder, og da han i 1895 blev Direktør i den nyoprettede "Københavns Laane- og Diskontobank", tog han straks fat paa at "reformere" Frederiksberg.

Hr. Heide begyndte med Tændstikkerne.

Han averterede for "gosch", at da Aktionærerne ønskede en større Kapital, udbødes der for 350.000 Kr. nye Aktier til Publikum, som ved Henvendelse paa Kontorer kunde faa Lov at se Udbytte-Listerne for de sidste 10 Aar. Udbyttet var glimrende, saavidt vides omkring 25 pCt., og naive Folk købte raskvæk Aktierne - Aktier, der lovede ca. 25 pCt., uden at Kursen var blevet fordoblet eller blot var over Aktiernes paalydende Værdi.

Hvad blev der nu af disse 350.000 Kr.? Blev der købt nye Maskiner, blev Bygningerne udvidede, sporedes de overhovedet i Driften?

Ingenlunde.

Pengene blev simpelthen udbetalt til de gamle Aktionærer, en lille Klike, hørende til Familien Davidsen, Michaelsen og enkelte andre, selvfølgelig med Salær til den ordnende Haand. I Fabriken gid alt som før, kun emd den Forandring, at Udbyttet, som før skulde fordeles til 350.000 nu skulde fordeles til 700.000 Kr.!!

Fabriken "Godthaab" ude paa Amager, som var i den Greenske Familjes Eje, gjorde nu straks det samme. Dens Aktiekapital var 200.000 Kr., den gav et Udbytte fra 17 - 25 pCt., foruden at denne ret lille Virksomhed havde tre højtlønnede Direktører. Den tilbød nu "Gosch" en Sammenslutning mod at faa 400.000 Kr., atslaa det dobbelte af Aktiekapitalen, og "Gosch" fandt, at Tilbuddet var "ganske gunstigt". Da imidlertid Publikum havde været saa forhippet paa de sidste Tændstikaktier, blev de nye Aktier, der nu skulde udstedes, ikke som sidst solgt for deres paalydende Værdi, men for en Overpris af 15 paa hver 100!

Publikum gik ogsaa paa den Limpind. Naturligvis kunde Udbyttet ikke længere holde sig paa omkring 25 pCt., det sank til 10, men ogsaa det var jo nette Penge og selvfølgelig langt over, hvad Storkapitalisterne fandt rimeligt for det almindelige Publikum. De fandt det baade altfor rigeligt, at almindelige Aktionærer for Aktier købt til Pari og til 115 skulde have 10 pCt., og de fandt det heller ikke fordelagtigt at give saa højt et Udbytte hverken af Hensyn til Arbejderne, som derved fik et Indblik i, hvad deres Arbejde var værd, eller af Hensyn til den offentlige Mening, som let kunde finde, at Toldbeskyttelsen uden Skade kunne beklippes. Aktiekapitalen maatte derfor paany udvides eller - "udvandes", som det hedder i Børssproget, naar man fylder et Regnskab op med opdigtede Værdier.

Den første "Udvanding" havde fundet Sted i 1895 - 96 ledet af Bankdirektør Heide i Laane- og Diskontobanken - den anden fandt Sted i 1901 - 02 ledet af Bankdirektør Heide, nu i Privatbanken.

Om den i en følgende Artikel.

Samme aften kunne man i Aftenbladet læse følgende vers af Schøne:

Tændstik-Lockout

Nu gaar Tændstik-Lockouten "strygende",
Med Tid og med Penge de rutter,

Fabrikanterne vil tjene mere end Guld
Og stable Guldet i "Tutter".

"Tordenskjold" græder paa sin Etiket,
Og "Beck-Olsen" i Smerte maa skrige.
"Godthaab" har godt Haab, det siger de selv,
Og det samme har "Charlotte Wiehe".

Et "Par-raffinerede" mener som saa:
En højere Løn maa vi slaas for,
Hver Svend er paa "Stikkerne" "glødefri"
Og helt uden "Svovl" og "Fosfor".

Dagen efter, den 14. juli 1907 fortsatte artikelserien i Social-Demokraten:

Tændstikfabrikerne afsløres! III

Vi saa i Gaar, hvorledes Hr. Heide havde "udvandet" Tændstikfabrikenes Aktiekapital ved en ligefrem Fordobling af Aktiekapitalen uden en eneste Udvidelse af Produktionen.

Men der skulde endnu presses flere Penge ud af Tændstikfabrikationen, og man vilde derved naa et dobbelt Maal: baade vilde man tjene en Masse Penge, og man vilde faa gjort Tændstikindustrien til en af de "betrængte" Industrier, der hverken kan taale en Forhøjelse af Arbejdslønnen eller en Nedsættelse af Toldbeskyttelsen.

Hr. Heide tog da fat paa de resterende Tændstikfabriker. Der var "Mercur" i Randers, og der var en lille fabrik ude paa Godthaabsvej, endelig var der en ny Fabrik ude paa Mariendalsvej. Disse tre Fabriker blev i 1901 slaaet sammen til et vældigt Aktieselskab. Bogførings-Summerne for de overtagne Værdier var rent ud en Haan mod al sund Fornuft. "Mercur, Randers, som i aarevis havde staaet med en Aktiekapital paa 250.000 Kr., blev opført med - 400.000 kr., men Rekorden blev dog sat af Fabriken paa Godthaabsvej, denne lille Virksomhed, som var til Huse i lejede Lokaler, blev sat til - 70.000 Kr. Det hed i Indbydelsen til Aktietegningen, at denne Fabrik var overtaget med Bygninger - Bygningerne bestod af - et Træskur og en Retirade!!

Der var altsaa nu startet et nyt Tændstik-Aktieselskab med en Aktiekapital paa 800.000 Kr., og Hr. Heide lovede Aktionærene 8 pCt. i Udbytte. Men Publikum var imidlertid blevet afsvalet, Gosch's Aktier, som nu noteredes paa Børsen, var sunkne stærkt i Kurs, og ingen vilde købe nye Tændstik-Aktier. Privatbanken maatte derfor beholde de usælgelige Papirer. Men efter et Aars Forløb overraskede Banken Offentligheden med at meddele, at den havde faaet Aktierne solgt, endda til "gunstige Priser", et for Banken ganske gaadefuldt Held! Ret langt fra Bankens Direktion er Aktierne næppe heller komne, og snart efter ser vi ogsaa Hr. Heide i travl Virksomhed med at gøre Papirerne sælgelige.

Hr. Heide har et fortræffeligt Middel til at naa et saadant Maal. han slaar Forretninger sammen; han vælter en Række urentable Forretninger over paa en rentabel, for at den rentable kan slæbe Overskud sammen ogsaa til de urentables Kapital. Hr. Heides Middel har kun én Skavank - han har brugt det saa tidt, at vi allesammen kender det; naar vi hører om en Sammenslutning under Hr. Heides Ægide, saa ved vi, hvad der forestaar.

Altsaa: Hr. Heide fik "Gosch" til at udvide sin Aktiekapital, saaledes at Selskabet kunde overtage hele det nye Aktieselskab.

Der skulde altsaa bruges 800.000 Kr. Man var imidlertid ikke tilfreds med en simpel Overtagelse, saaledes at det nye Selskabs Aktier fik Navnet "Gosch" og saaledes kunde noteres paa Børsen og sælges sammen med de gamle "Gosch"-Aktier til deres Kurs. Man vilde have mere for sine usælgelige Papirer. Altsaa lod man vel "Gosch" udvide sin Aktiekapital, men kun med 400.000

Kr. og for dem købe Halvdelen af det nye Selskabs Aktier, men desuden lod man "Gosch" optage et Laan paa 400.000, og for disse Penge købtes Resten af det nye Selskabs Aktier til **deres fulde paalydende Værdi**, medens "Gosch"-Aktier da kun stid i ca. 75!

Det nye Selskabs Fabriker her i København blev derefter **straks nedlagte**.

Tilbage stod da nu, akkurat ligesom før 1895, to Fabriker i København og en i Randers. MEN mens de før 1895 havde en Aktiekapital paa tilsammen 633.000 Kr., havde en nu en Kapital paa 2 Mill Kr. at give Udbytte til (1.400.000 Kr. i Aktier, 400.000 i Obligationer), og dog er det de samme tre Fabriker, der er Tale om.

Fabrikerne er med andre Ord **kapitaliserede til omkring det firdobbelte af deres Værdi**.

Ogsaa en ande Vej naar man til det samme Resultat: omtrent en Firdobling af Værdierne.

Et herværende Blad interviewede en Gang "Gosch"s Direktør og fik at ham adskillige Oplysninger om Fabrikernes Produktionsevne, Deriblandt var følgende: De forenede Fabriker kunde producere ialt en halv Million Æsker Tændstikker om Dagen, men en ny Fabrik, som den Gang netop var startet og laa i Konkurrence med "Gosch", kunde kun fabrikere 100.000 Æsker daglig.

Altsaa "Gosch" kunde producere 5 Gange saa meget som Konkurrenten.

Men hvorledes var saa da Forholdet mellem de Kapitaler, der var i Virksomhed? Om "Gosch ved vi, at den har en Kapital paa 2 Mill. Kr. som skal have Udbytte, men det nye Selskab havde kun en Aktiekapital paa 100.000 Kr. Produktionen er 5 Gange saa stor, Kapitalen 20 Gange saa stor! Lad nu ogsaa den ny Fabrik maaske have haft lidt mere Kapital i Virksomhed end selve Aktiekapitalen, saa kommer vi dog ikke ret langt fra en Fordobling af Værdierne.

Altsaa: den Dividenden Tændstikfabrikerne giver, bør i Virkeligheden omtrent fordobles, naar man vil angive det Udbytte, denne Industri giver.

Og hertil kommer endnu mere.

Alle de Udvidelser af Kapitalen som "Gosch" har foretaget, har, som vi har set, ikke en eneste reel Værdi med sig.

Alligevel er Driften ikke nu den samme som før. Produktionen er i de senere Aar ændret og fjort fordelagtigere ved Anskaffelse af nye Maskiner.

Men hvor kommer da Pengene fra til disse virkelig produktive Udvidelser?

De tages af Driften. Af Driftsindtægterne tages ikke blot, før Overskudet opgøres, alle Udgifter til Vedligeholdelse af Fabrikernes Bygninger og Maskiner, men ogsaa fornyelser. Der finder altsaa ikke blot en Vedligeholdelse Sted at Kapital, men en Opsamling. Og den foregaar hurtigt. Efter Fabrikernes Beretning er der saaledes blevet købt en Kompletmaskine til 18.000 Kr.; til Købet toges i eet Aar 10.000 Kr. af Driften, i mindre end to Aar er denne Maskine altsaa betalt, og selvfølgelig er den ikke saa hurtig udslidt, men kan fremdeles bruges med Fordel, medens Fabriken atter køber en ny til yderligere Udvidelse af Produktionen.

Naturligvis kunde disse Udgifter fuldstændig være sparede, hvis de store Udvidelser af Aktiekapitalen havde bragt reelle Værdier med sig, og selv om Udgifterne som nu afholdes af Driften, er en saa hurtig Afbetaling som to Aar ganske unødvendig. De store Udgifter til Kapital-Opsamling maa altsaa yderligere tages i Betragtning, naar man vil danne sig et Skøn over, hvad Tændstikfabrikernes virkelige Overskud er.

Forstaar man nu, hvor de lyver og bedrager, de Tal, der fortælles os, at Tændstikfabrikationen kun giver et Udbytte paa 4 - 5 pCt? Forstaar man nu, hvorfor "Gosch" er den umedgørligste af Fabrikerne, hvorfor denne Fabrik, den største, kun kan betale lavere Løn end de andre og modsætter sig enhver Forhøjelse?

Naturligvis har den beklagelige "høje Arbejds løn", som er Skyld i, at Aktionærerne ikke kan faa et ordentligt Udbytte, allerede vist sig paa Selskabets Generalforsamling. Karakteristisk nok dukkede den frem i den mundtlige Beretning, som Hr. Heide aflægger, men var i den skriftlige dog

for Skams Skyld skjult i gaadefulde Vendinger. Allerede for 4 Aar siden taltes der i Beretningen om "Vanskeligheder, som Selskabet ikke var Herre over", og Hr. Heide forklarede mundtlig ved Generalforsamlingen, at der dermed var ment den overordentlig høje Arbejds løn, som Fabrikerne maa betale! Her saa man allerede i Kimen den Krig mod Arbejderne, som "Gosch" nu har erklæret, en uværdig Krig, ført mod fattige og udbyttede Kvinder for at skjule Storkapitalisternes Transaktioner.

Den 18. juli 1907 skrev Social-Demokraten:

Konflikten paa Tændstikfabrikerne.

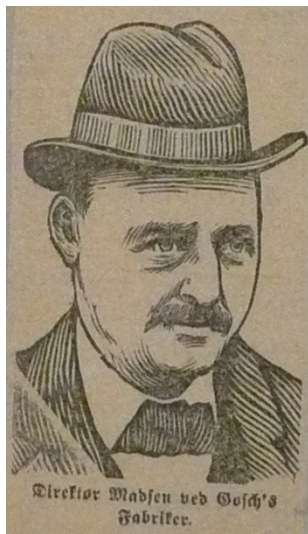
Det kvindelige Arbejderforbund har endnu ikke mærket noget til, at Direktøerne vil forhandle. Paa Fabriken paa Nikolajvej vandrer Forvalteren rundt og ser paa de stillestaaende Maskiner og paa de Drengene, der er beskæftigede med at save Træet i Stykker. Ud over dette Arbejde ligger alt stille, idet Mændene intet kan udrette, saalænge Kvinderne er udelukkede. Mændene har derfor ogsaa forladt Fabriken.

De udelukkede Tændstikarbejdere er alle ved godt Mod og stoler sikkert paa, at det skal lykkes dem at føre Kampen til Sejr. Hver Dag samles de for at kontrollere og hilse paa hverandre.

De Kvinder, der arbejdede paa Nikolajvej, "Glødefri" og "Hellerup Tændstikfabrik" samles fra 11 til 12 i "Folkets Hus" paa Jagtvejen, de fra Brigadevejens Fabrik samles Kl. 2 til 3 i Forsamlingsbygningen paa Kløvermarksvej; men desuden gives alle mulige Oplysninger paa "Det kvindelige Arbejderforbunds Kontor i Rømersgade 27, 1. Sal.

Samme dag stod Direktør Madsen for skud i Social-Demokraten:

Madsen som den onde Aand.

For 35 a 40 Aar siden, da endnu ingen Fabrikslove hindrede fattige Forældre i at sende deres Børn ud for at tjene lidt til Hjælp, var Børnene - i en Alder fra 6 til 13 Aar - en meget søgt Arbejds kraft til Tændstikfabrikationen, som den Gang var i sin Barndom, og som udelukkende omfattede Fosforstikker.

Arbejdet var mere farligt og sunhedsnedbrydende den Gang end nu, men Maskintekniken var ikke saa udviklet, som den senere skulde blive. Der var derfor meget smaat Pillearbejde til saadanne Barnehænder, der snart, navnlig ved Anvendelse af Prygl, raa Skældsord, Trusler og Spark, fik en saa stor Øvelse, at de endog rigelig erstattede voksne Mennesker.

Saadanne Børn mødte Kl. 6 Morgen, arbejdede til 8 Morgen for saa at gaa i Skole til Kl. 12 Middag. Dernæst arbejdede de fra Kl. 1 Eftm. til 7 Aften. Ferier og Fridage kendtes kun af Navn.

Naar de ikke skulde i Skole, var Børnene tvungne til Arbejde hele Dagen fra 6 Morgen til 7 Aften. Mange af disse Børn - og de kan tælles i Snesevis - er kun blevet udløst af dette Trællev ved at dø i en ganske ung Alder. De Overlevende mindes deres sørgelige Barndom paa Nicolajvel. De mindes Fabrikanten med den lange Ridepisk og Pakkebog, som kom i Anvendelse, naar han igennem Kighullet i Kontordøren havde udspejdet Børnene. De mindes den brutale Formand med sit Kisteskaft, sine store, haarede, røde Næver og sine haarde Træsko, og mange Kvinder, som nu er tilaars, mindes den raa og uhøviske Tiltale og Behandling, de altid og næsten uafbrudt var Genstand for den Gang.

Flere af Datidens Børn, som nu er gamle Folk, staar endnu den Dag i Dag som Tændstikarbejdere. De var gamle i Gaarde da H.E. Gosch døde og Direktør Madsen traadte til for at føre alt tilbage til den gamle Elendighed, for saa vidt som vort Lands Love vilde tillade ham det.

Mon nogen vil svare benægtende, naar man spørger, om et Menneske, der har været tvungen til at ofre Barndom og Ungdom ved en Virksomhed, som Staten altid har beskyttet mod fremmed Konkurrence, ikke har en moralsk Ret til vedblivende at virke i denne Stilling, efter at han har stiftet Familie og paadraget sig Forpligtelser, som han maa udfylde, hvis ikke baade han selv og de uskyldige skal gaa til Grunde. Thi det kan ikke nægtes, at den, der i en Menneskealder har været beskæftiget ved Tændstikarbejdet, bærer Præget af dette Arbejdes opslidende og sundhedsnedbrydende Egenskaber. Og mange af dem, der nu er kastet ud af deres Stilling og henvises til at tage fat forfra under fremmede Forhold, er mere end ilde stillede. Kan en Mand som Direktør Madsen virkelig ikke drages til Ansvar, naar han af Magtbrynde og Profitbegærlighed - hensynsløs for Følgerne - gør 240 Kvinder og henved 100 Mænd, hvoraf de fleste er Familieforsørgere, brødløse.

Har en Mand, der staar i Spidsen for en af Staten beskyttet Industri, Magt og Ret til en saadan Handlemaade uden at kunne drages til Ansvar? - Skal vi Arbejdere, der trællede Barndom og Ungdom i denne Industri og var med til at skabe disse Værdier, som staar i Fabrikerne, ikke kunne fordre Beskyttelse mod den Elendighed, denne Mand nedkalder over os og over dem, der staar os nær. Mens vi trællede, henlevede denne Mand en lykkelig Barndom og en glad Ungdom, omgivet af alt, hvad der kunde have gjort ham til et godt Menneske. Men hvad er han bleven til? Man faar indtrykket af, at han er bleven en ond Mand, der nu slaar ned paa os for ogsaa at ødelægge den beskedne Lykke, vi har skabt os i vore Hjem.

Det tager sig underlig ud, at Madsens Indflydelse ogsaa kan ramme de Arbejdere, der har søgt til andre Fabrikker, udenfor hans Rækkeævne, for at opnaa rolige Forhold, altsaa har forladt deres gamle Arbejdsplads, som dog var deres naturlige Tilflugtssted, og sikkert ogsaa vilde have været det, om Direktør Gosch havde levet. - Alt tyder paa, at der let vilde være opnaaet Overenskomst med "Glødefri", hvis Direktører, fraset nogle rene Ubetydeligheder, altid har stillet sig velvilligt overfor deres Arbejdere. Der synes at være noget, der peger paa, at den Konflikt, Madsen har anstiftet, er et velberegnet Led i den Konkurrence, der stadig er ført mellem d'Hrr. Fabrikanter. Hr. Madsen har sikkert et eller andet Projekt, som han i Magelighed vil have udført, mens alt ligger stille, for saa senere med mere Vægt at kunne slaa sine egne Standsfæller ned. Kunde man komme saa vidt, at d'Hrr. i Arbejdsgiverforeningen vilde frigøre sig for den Indflydelse, som Folk af Hr. Madsens Tankesæt gør gældende, da vilde sikkert alt jævne sig. Det er nemlig vor Overbevisning, at der mellem Arbejdsgiverne findes mange, der føler sig ilde berørt, naar de tvinges til at gaa imod de beskedne Krav, Arbejderne stiller, Krav, som sjældent følger Trit med Prisstigningen paa Livsnødvendighederne. For almindelige dødelige ser det ud, som om netop de højt beskyttede Tændstikfabrikanter har en vild Mark for sig til ikke alene at skaffe sig selv større Indtægter, men ogsaa at betale en højere Løn til deres Arbejdere. Toldbeskyttelsen giver jo dog en Garanti for et stadigt voksende indlandsk Marked. Hvor længe skal derfor Direktør Madsens onde Vilje holde de fattige Tændstikarbejdere ude i Elendigheden?

Gammel Tændstikarbejder.

Tændstiklock-out'en blev langvarig. En husejer, Skandrup ved Hareskoven stillede sin villa til rådighed for Social-Demokraten og derigennem tændstikfabriksarbejdernes, medens kaffehandler Dalsgaard viste sympati ved at levere gratis kaffe til villaens gæster.

Den 27. juli 1907 kunne Social-Demokraten bringe denne sang i avisen:

Tændstikarbejdernes Sang.

Tilegnet Kolonien ved Hareskov

Mel.: Langt højere Bjærg

Naturen for Alle er Sommerens Sang. nu kan vi ret af Hjærtet den kvæde
og føle os frie en eneste Gang
herude, hvor hver Dag har sin Glæde
i Solskin langt bort over Skov, over Sø,
i modnende Korn og i duftende Hø.

Vor Liv var kun Kamp i den daglige Dont,
Parolen er at bjærge sin Føde,
i snævraste Udsyn, med mørk Horisont,
dér maatte mangt et Hjærte forbløde,
vor Sundhed blev svækket, vor Glæde blev gold,
kun Enighed var os et skærmende Skjold.

Den vilde man sprænge og bød os en Frist
til Knæfald for bestandig at trælle,
den mægtige Aktie-Kapitalist
mod svage Kvinder vist sin Vælde,
han regnede blot med Profit bag sin Pult,
med marmorkold Mine diktered' han Sult.

Men lad saa kun Fanden en Dør smække i,
vort Samhold som en Tændstik ej knækkes,
vi ejer et Værn, for vi er et Parti,
en Vennehaand i Nøden os rækkes,
saa se Dig kun om DU, som vær var i Bur,
her bor vi, ja vel, i den frie Natur!

En Villa! Bevares, Hr. Aktiemand,
vi har det paa det Tørre herude,
de Vover de nynne ved Furesøens Strand,
og Solen kigger ind ad vor Rude,
her samler vi Kræfter til Kamp for vor Sag
og hilser med Jubel den dæmrende Dag.

A.C. Meyer.

Den 13. september 1907 var lock-outen stadig i gang og Social-Demokraten skrev:

Lockout'en i Tændstik-Industrien.

Madsens Spekulation.

Belgiske Tændstikker i København.

I ca. 10 Uger har Tændstikarbejderne nu været kastet ud af Fabrikerne.

Kvinderne i Tændstikfaget havde to Overenskomster, som afveg en Del fra hinanden, skønt Arbejdet er ensartet paa alle Fabriker. De laveste Lønninger betales hos Firmaet Gosch & Komp. For at jævne dette Forhold og skaffe en Smule Lønforhøjelse - et Ønske, der maa anses for ganske naturligt, da Prisen for alle Livsforbrødenheder er i stadig Stigning - opsagdes disse Overenskomster til Ophør den 1. April paa "Glødefri" og den 25. Juli hos Gosch & Komp.

Et nyt Udkast forelagdes Direktørerne paa "Glødefri", uden at man dog opnaaede fuld Enighed, da den 1ste April indtraf. Arbejdet fortsattes imidlertid, da man ikke nærede nogen Tvivl om, at Sagen vilde gaa i Orden. Men det var at gøre Regning uden H.E. Gosch & Komp.s Direktør, Hr. Madsen, som, for at pleje sine Interesser, blandede sig i Forhandlingerne, der nu førtes mellem "de samvirkende Fagforbund" og Arbejdsgiverforeningen. Den ene Udsættelse fulgte paa den anden. Alle Forhandlinger førte til intet. De strandede paa den af Hr. Madsen rejste Modstand. Resultatet kender vi: Lockout nu paa tiende Uge. Naar man kender den Bagatel, hvorom Striden er, da maa den Energi, Hr. Madsen har lagt for Dagen, sætte enhver i Forbavselse. Skønt han er kendt som en Mand, der helst fuldstændig vil ignorere Arbejdernes Medbestemmelsesret, synes det dog denne Gang at være helt andre Grunde, der har bestemt hans Handlemaade.

Hr. Madsen vil ikke alene kujonere sine Arbejdere, han vil ogsaa have Krammet paa sine Konkurrenter. De følger ham i tykt og tyndt. Lockouten er sikkert til stor Gene for alle andre end Direktøren for Gosch & Ko.s tre Fabriker. Hr. Madsen er saa langt fra at sætte Penge til paa Lock'outen, at den tværtimode i Virkeligheden er en ypperlig Forretning for ham. Lock'outen er en vellykket Spekulation. I sin Iver for at være forud for sine Konkurrenter og derved mulig blive Enehersker over Markedet af toldbeskyttede Tændstikker, har han, foruden ret heldige Tricks, ogsaa gjort nogle Misgreb. Et af disse er de af ham opfundne "Selvslukkere", som for et Par Aar siden bragtes i Handelen.

Denne "Selvslukker", som efter Hr. Madsens Mening besad alle mulige gode Egenskaber, skulde fuldstændig knuse al Konkurrence. Men trods Reklame og snedige Agenters Arbejde fandt Varen ingen Indgang. Den duede nemlig ikke. Skidt var det og Skidt blev det. "Selvslukkeren" fandt ingen Købere. Fabrikationen maatte indstilles og Maskinerne var til Brokkassen. Et vældigt Lager af dette Juks, som ingen var tjent med at købe, var det foreløbige Resultat.

En Formue anbragt i en usælgelig Vare. Men Hr. Madsen er Mand for at oprette en Dumhed. Vil Kunderne ikke købe hans Varer, saa skal de tvinges dertil, og Konkurrenterne skal hjælpe til med Salget. Hr. Madsen kan faa alle til at gaa i Tøjet. Først Arbejdsgiverforeningen, dernæst Konkurrenterne og til sidst Kunderne, der dog stritter imod saa længe de kan.

Samtidig med, at han arbejder paa at fjerne enhver Mulighed for en fredelig Ordning, lover han at lockoute sine Arbejdere, dersom det kommer til Strejke paa Glødefri. Som man ser: Meget kollegialt handlet! Hr. Madsen havde Brug for en Arbejdsstandsning over det hele og har ogsaa faaet den. Trods den store Prisstigning paa Tændstikker, tømmes Lagrene for alle gangbare Mærker, og der er nu indtraadt Mangel; netop den Situation, som var nødvendig for at sætte Kronen paa Hr. Madsens Spekulation. Nu er Kunderne tvunget til at købe hans "Selvslukkere". I Vinter laa d'Hr. Fabrikanten i Proces om nogle Etiketter, der sagdes at være en Efterligning af H.E. Gosch & Co.s bekendte "Tordenskjold". Glødefri kom til at ligge inde med et temmeligt stort Parti, som efter Dommen, under en daglig Mulkt ikke maatte føres i Handelen. Hr. Madsen har været saa elskværdig under disse Forhold at give disse Mærker fri. Til Gengæld sælges han Selvslukkere fra Konkurrentens Lager.

Det var ønskeligt, om denne Komedie snart maatte ophøre.

Men der er vel kun liden Udsigt dertil, saa længe Eneherredømmet findes hos en Mand, der har saa lidt Hjærte for sine Arbejdes Ve og Vel. Hellere end at give sine Arbejdere den Smule Lønforhøjelse, de forlangt, indfører denne Herre fremmede Tændstikker. Der er sendt Masser af danske Etiketter til hans Fabrik i Belgien og skjult af disse Etiketter er der allerede bragt belgiske Tændstikker i Handelen her i Byen.

Saaledes staar Tændstik-Lockouten i Øjeblikket; men de Udelukkede taber ikke Modet. De fortsætter Kampen.

Tændstikarbejder.

Konflikten fortsatte og den 7. oktober 1907 bragte Nationaltidende denne artikel:

Konflikten i Tændstikindustrien.

Der er nu forløbet tre Maaneder siden Udbrudet af Konflikten i Tændstikindustrien. Den 6. Juli begyndte Streiken paa Hellerup Tændstikfabrik og Aktietændstikfabrikken "Glødefri", efter at Forhandlingerne om en ny Overenskomst var strandede. Ugedagen derefter etableredes der Lockout paa "De forenede Tændstikfabrikker, altsaa hos "Gosch", paa "Godthaab" og paa "Merkur" i Randers. De to første Steder havde Arbejderne forøvrigt opsagt Kontrakten til Ophør den 25. Juli, og derfor vilde man her, selv om Lockouten ikke var bleven iværksat, alligevel i Løbet af kort Tid have staaet overfor en Arbejdsstandsning.

Man har i lang Tid ikke hørt synderligt til hel denne ret omfattende Konflikt. Men i Lørdags er den, som allerede meddelt, bleven drøftet af Arbejdsgiverforeningens Hovedbestyrelse med det Resultat, at det vedtoges at yde Tændstikfabrikkerne pekuniær Bistand under Konflikten. Vi har i den Anledning henvendt os til Formanden for Foreningen af Tændstikfabrikker i Danmark, Direktør Hjalmar Madsen.

- Er der, spurgte vi Hr. Madsen, da ikke ringeste Udsigt til, at denne Konflikt snart kan blive afsluttet?

"Allerede inden Arbejdsnedlæggelsen", svarer Direktør Madsen, "har vi gjort Arbejderne saadanne Tilbud, at vi ikke kan søge en Forhandling genoptager paa Basis af yderligere Indrømmelser. Og der er ikke fra Arbejdernes Side efter Streikens Udbrud gjort noget Skridt til at faa indledet Forhandlinger."

- Hvad var det, der bragte Forhandlingerne inden Streiken til at strande?

"Det var særlig Fordringen om, at vi skulde garantere Kvinderne en Minimalløn af 15 Kroner om Ugen ved alt Akkordarbejde. Hidtil har vi lønnet ca. 2/3 af vore kvindelige Arbejdere med 14 Kr. om Ugen og Resten med 12 a 13 Kr. Det er adskilligt mere end Ugelønnen paa alle de Fabrikker, der nærmest maa sammenstilles med Tændstikfabrikkerne. Der gives endogsaa københavnske Fabrikker, hvor de kvindelige Arbejdere, knapt et halvt Aar før Arbejdsnedlæggelsen hos os, har sluttet ny Overenskomst om Lønninger paa 11 - 13½ Kr. Man maa ogsaa i høj Grad regne med Lønforholdene i den udenlandske Tændstikindustri. Af Hensyn til vor Export har de den største Interesse baade for de danske Fabriker og for deres Arbejdere. Vi har skriftlige Erklæringen for, at man i europæiske Lande, der konkurrerer med os, næppe betaler det halve af den Løn, som vi betaler.

Vi vil, saa vidt muligt, efterhaanden have alt Arbejde udført i Akkord uden at garantere den høje Minimalløn, og kun derigennem kan vi give højere Løn. Men Arbejdernes Forlangende om den høje Minimalløn er en Hindring for denne Ordning.

Saa længe den Fordring opretholdes, er Akkordarbejdet umuligt. Og der er dog alene gennem Akkorden, at en Arbejder faar sin Arbejdsydelse retfærdigt betalt. Kravet om den garanterede Minimalløn paa 15 Kr. forhindrer som sagt Indførelsen af dette sunde Arbejdsprincip. Selv om vi nu imidlertid havde været villige til at gaa ind for Arbejdernes Fordring, saa vilde denne ikke være

bleven accepteret af Arbejdsgiverforeningen. Det er i Konsekvens heraf, at Arbejdsgiverforeningens Hovedbestyrelse har tilsagt os en vis Sum pr. Dag fra den 1. Oktober at regne.

Denne Understøttelse - slutter Direktør Madsen - stiller os saa gunstigt, at vi, med Henblik paa vore Aktionærer, roligt kan imødesee Arbejdsstandsningens eventuelle Fortsættelse gennem længere Tid. Men selvfølgelig ser vi helt, at Arbejdet genoptages. Der er dog for urimeligt, at dansk Arbejdskraft skal unddrages Arbejdsfortjenesten paa de Tændstikker, som vi nu maa lade fabrikere i Udlandet."

Den 13. oktober kunne Social-Demokraten meddele:

Tændstikarbejderskerne til Møde.

I Gaar Formiddags Kl. 10 samledes de kvindelige Tændstikarbejdersker til et Møde i Arbejdernes Forsamlingsbygning paa Kløvermarksvej. Paa én nær var alle de Udelukkede kommet til Stede, og denne ene havde, for at hjælpe sine Kammerater og Organisation, søgt og faaet andet Arbejde. Kvinderne var mødt op med frejdigt Mod, og man mærkede ikke Modløshed hos en eneste, skønt der nu er tre Maaneder siden, Direktør Hjalmar Madsen paa Gosch' Tændstikfabriker fik Lock-out'en sat i Sytem og Arbejderne jaget paa Gaden.

Den gode Direktør har været Tændstik-Aktieselskaberne en dyr Mand, og saafremt de ikke snart tager Haand i Hanke med ham, vil han blive dem endnu dyrere. Resultatet er foreløbigt bleven det, at Aktieselskaberne har henvendt sig til Arbejdsgiverforeningen for at bede om Understøttelse!

Formandinden for det kvindelige Arbejderforbund, Fru Olivia Nielsen, redegjorde for de forløbne tre Maaneder. Og da hun i klare og bestemte Udtryk spurgte, om Arbejderskerne følte sig træt af Kampen og om de ønskede at gaa i Arbejde igen paa de af Direktør Madsen dikterede Betingelser, lød der fra de udelukkede Kvinder et saa enstemmigt og energisk Nej, at man ikke kunde tage fejl. Det blev forklaret Kvinderne, at Kampen kunde maaske endnu trække længe ud, at det vilde styrke Organisationen og de ældre Kvinder, om de unge søgte andet Arbejde, saa længe Kampen stod paa.

Svaret, der lød fra de unge Damer, var, at de hellere vilde søge Arbejde i andre Brancher, end de vilde underkaste sig Tændstikdirektørenes Forgødtbefindende.

Forbundssekretær Gust. Olsen gav en Oversigt over, hvad de tre Maaneders Kamp havde kostet Organisation.

Efter at der var ført nogen Diskussion, hvori det fra alle Sider hævdedes, at den Kamp, som de var bleven tvungen ud i, skulde føres sejrrikt til Ende, blev følgende Resolution sat under Afstemning og enstemmigt vedtaget:

"Tændstikarbejderskerne, samlede til Møde i Forsamlingsbygningen paa Kløvermarksvej, vedtager at holde ud i den Kamp, som Tændstikdirektørerne har paaført os, og ikke at gaa i Arbejde, før vor Ledelse har ført Forhandlinger med Fabrikerne og er bleven enige om Betingelserne for Arbejdets Genoptagelse, selv om Kampen skal vare yderligere tre Maaneder."

Det var en Fornøjelse at se den Præcision, hvormed Resolutionen blev vedtaget. I et Nu rektes et Hav af Hænder i Vejret, og medens Bifaldet lød gennem Salen, kunde Formandsinden meddele, at Resolutionen var enstemmigt vedtaget.

Der kom dog gang i forhandlingerne igen, og den 19. oktober 1907 skrev Politiken:

Tændstik-Lock-out'en

Et 14 Timers Møde

Fra Middag til langt ud paa Natten sad man igaar i Arbejdsgiverforeningen og forhandlede om en Overenskomst, hvorved den Arbejdsstandsning paa Tændstikfabrikerne, der nu har varet 3 - 4 Maaneder, skulde bringes til Afslutning.

Der var mødt Repræsentanter for Hovedorganisationen, for Tændstikfabrikerne og for Fabrikernes Arbejdere, baade Mænd og Kvinder. Hel den lange Dag taltes der frem og tilbage om Lønsatser og Arbejdstid, og efter at have pustet lidt, fortsatte man om Aftenen. De vi ved Eftinden om Natten forhørte om Resultatet, lød Svaret, at endnu var det ganske usikkert, hvad det blev til, men at man nødigt skiltes, om det saa skulde blive Morgen, før et Forlig var tilvejebragt.

Endnu ved Tretiden forhandlede der.

Senere samme dag udkom National Tidende med denne meddelelse:

Arbejderbevægelsen

Overenskomst i Tændstikindustrien.

Fællesmødet angaaende Konflikte i Tændstikindustrien begyndte i Gaar Middags K. 1½ og vedvarede - med et Par Timers Pause - til Kl. 5 i Morges. Men Anstrengelserne lønnes da ogsaa med, at man naaede til en Overenskomst. Denne, der omfatter samtlige Tændstikfabrikker, gælder til den 1. April 1912. Arbejdet skal genoptages saa snart som muligt, senest paa Fredag.

Ekstrabladet kunne berette lidt mere om indholdet i overenskomsten:

Tændstikkonflikten endt!

Arbejderne faar Lønnen forhøjet.

Et Møde paa 16 Timer.

I Arbejdsgiverforeningens Lokaler begyndte man igaar Middags et Forhandlingsmøde mellem Repræsentanterne for de to store Hovedorganisationer, Arbejdsgiverne og Arbejderne i Tændstikindustrien.

Man vidste, at der vilde bliver sat stærkt Pres paa ved denne Lejlighed for at faa bragt den langvarige Konflikt til Afslutning. Og det er da ogsaa glædeligt idag at kunne konstatere, at disse Fredsbestræbelser er kronede med Held.

Rigtignok var det først efter langvarige og trættende Forhandlinger, at man naaede til Ende. Man har i den senere Tid kendt mange vidtstrakte Møder - inat er Rekorden imidlertid sikkert bleven sat. Mødet begyndte, som sagt Kl. 1 om Eftermiddagen og varede med et Par mindre Pavser til Kl. 5 i Morges. Altsaa 16 Timers Forhandling.

Resultatet.

Den overenskomst, der forelaa som Resultat af dette langstrakte Møde, gaar i Hovedtrækkene ud paa at indrømme Tændstikfabrikernes fattige Kvinder en væsentlig Part af den Lønforhøjelse, for hvilken de har kæmpet i nøjagtig 15 Uger.

Lønforhøjelsen andrager henholdsvis 1 og 2 Kr. om Ugen. Et ret væsentligt Plus, naar man tager i Betragtning de beskedne Kaar, disse Mennesker frister. Lønnen, der hidtil har været 12, 13 og 14 Kr., bliver fremtidig 14 og 15 Kr., men saadan, at de fleste Kvinder faar den højeste Lønsats.

Forhøjelsen vedrører alle de Fabriker, som har været inddragne i Konflikten, med undtagelse af "Mercur" i Randers, hvor man har en løbende Overenskomst.

Arbejdet optages Onsdag Morgen paa Fabrikerne paa Nicolajvej, Amager og i Hellerup. Paa "Glødefri" begynder man først Fredag.

Overenskomsten er uopsigelig til 1912.

Forhandlingerne inat.

I Nattemødet deltog, som nævnte Forretningsudvalgene for Fagforbundene og Arbejdsgiverforeningen med deres respektive Ledere, Hr. Martin Olsen og Hr. Kaspar Rostrup. Desuden Forretningsføreren og Sekretæren ved Kvindeligt Arbejderforbund, Fru Olivia Nielsen og Hr. Gustav Olsen, samt et Par af de lockoutede og strejkende Arbejdere.

Paa Fabrikernes Vegne var mødte Direktørerne Madsen og Preisler ved "Gosch"s Fabriker, Jørgenses og Scheibe, "Glødefri", samt Direktør Hansen ved Fabrikken i Hellerup.

Mellem Arbejderne hersker gennemgaaende stor Tilfredshed baade med Tilendebringelsen af den langvarige Ledighed og med de opnaaede Resultater. Ialt faar 240 Kvinder Gavn af forhøjede Lønsatser.

I Eftermiddag Kl. 4 forsamles de strejkende og lockoutede Kvinder til Møde paa Kløvermarksvej for at stemme om Forslaget.

Grac.

Vi slutter denne beretning om konflikten i 1907 med denne artikel fra Social-Demokraten fra 13. oktober 1907:

Konflikten sluttet paa Tændstikfabrikerne.

I Fredags Kl. 1½ paabegyndtes der Forhandlinger mellem Repræsentanter for Arbejdsgiverforeningen, De samvirkende Fagforbund og Kvindeligt Arbejderforbund samt Direktørerne for samtlige Tændstikfabriker om en Afslutning af Tændstikarbejder-Konflikten. Med en kortere Afbrydelse vedvarede Forhandlingerne til Kl. 5 Lørdag Morgen, men man har da ogsaa bleven enig om en ny Overenskomst.

Ved denne har Arbejderne gennemført deres Krev om en Minimalløn af 25 Øre pr. time ved alle Maskiner samt for enkelte, nærmere bestemte Arbejder. Nogle af Arbejderne faar et personligt Tillæg, saaledes at deres Timeløn bliver ca. 27 Øre. De saakaldte "Daglønsarbejdere", der kun udgør et mindre Antal, faar 22 Øre i Timen.

Overenskomsten indeholder endvidere Bestemmelser om Erstatning under Ulykkestilfælde, om Overarbejde, Voldgiftsregler osv.. Den kan ikke opsiges til Ophør før den 1. April 1912.

Ved et Møde i Gaar paa Kløvermarksvej har de strejkende og udelukkede Tændstikarbejdere enstemmigt vedtaget den nye Overenskomst.

Arbejdet genoptages paa Onsdag paa Aktieselskabet Gosch's Fabriker og Hellerup Tændstikfabrik; paa Fredag begyndes der paa Fabrikken "Glødefri".